

Og det skjedde i de dager...

– en genetisk, historisk og arkeologisk nøtt

Ved Universitetet i Ferrara, Italia, har to tenner gitt DNA-eksperter en interessant brikke i puslespillet rundt evangelisten Lukas. Som tilfellet er med flere personer fra bibelen, har man ikke sikre historiske kilder som fastslår hvor Lukas' grav ligger. Guido Barbujani, som har ledet arbeidet, er professor i genetikk og spesialist på europeisk befolkningsgenetikk. Barbujani har isolert DNA fra tennene som ble funnet i det man tror er kisten til evangelisten Lukas, og sammenlignet resultatet av DNA-analysen med arvemateriale fra nålevende mennesker.

Vi får begynne historien med tennenes antatte eier. Lukas, som skrev juleevangeliet og Apostlenes gjerninger, ble ifølge historiske kilder født i oldtidsbyen Antiokia. Antiokia – i dag Antakya i Tyrkia – hørte på den tiden til Syria. Kildene sier også at Lukas virket som lege, og ble 84 år gammel. Han døde rundt år 150 e.Kr., og ble angivelig gravlagt i Theben. Radiologisk datering tyder på at tennene i kisten, en hjørnetann og en rot, har tilhørt et menneske som døde mellom år 416 f. Kr. og 72 e.Kr.

Blykisten med Lukas' relikvier ble imidlertid ikke stående i Theben. Omkring år 338 ble den brakt til Konstantinopel, hovedstaden i det bysantinske riket. Uvisst av hvilken grunn ble den senere flyttet til Padova i Italia. Guido Barbujani og forskerkolleger hans tror kisten kan ha blitt fraktet ut av Konstantinopel for å redde den unna styresmaktene. Når kisten ble flyttet, vet man heller ikke, men det kan ha skjedd under den hedenske keiseren Julians styre, eller i løpet av den ikonoklastiske perioden på 800-tallet, da hellige bilder og gjenstander ble beordret ødelagt.

Kisten har i hvert fall vært i Padova fra 1177, eller før. Her har den stått i oldtidskirken Santa Giustina, forvart i en alabastarkofag. Sist gang den ble åpnet var i 1562, og siden fikk den stå i fred noen hundreår. Inntil 1992, da

biskopen av Padova ble spurt om å gi deler av relikviene som gave til Lukas' gravsted i Thivai – tidligere Theben.

I 1998 ble kistens 400 år gamle forseglinger brutt, og undersøkelsene kunne ta til. Størrelsen og formen på kisten stemte helt overens med Lukas' angivelige gravsted. I kisten lå et skjelett – uten hodeskalle – men forøvrig nesten komplett. Skjelettets bekkene hadde festet seg til blyet i kisten, og man så sammenfallende merker etter insekter på kisten og bekkene. Derfor antar forskerne at liket har ligget i kisten mens det gikk i oppløsning. Man fant dessuten mynter; hvilket tyder på at kroppen har vært betraktet som en relikvie. Den eldste mynten skal være fra år 299 e.Kr. Og i bunnen av kisten lå tennene.

Den radiologiske dateringen viste et stort spenn i tid, hvilket åpner for to hypoteser: Kroppen i kisten har vært en person som døde på samme tid som Lukas. Eller en ny kropp er blitt lagt i kisten, rundt år 300 e.Kr, da kisten var i Konstantinopel.

Det er her tennene kommer inn. For å teste ut hypotesene, har Guido Barbujani analysert DNA-fragmenter fra tannmaterialet som ble funnet i kisten. Barbujani ønsket å sammenligne tennenes DNA med arvemateriale hos mulige etterkommere av befolkningen i antikkens Antiokia og Konstantinopel.

En DNA-sekvens forenlig med befolkningen i Antakya, kunne tyde på at kroppen i kisten faktisk var Lukas'. Likhet med gresk arvemateriale, ville indikere at en annen kropp var blitt lagt i kisten. Etersom det nå bor mange kurdere i Antakya, ville ikke prøver herfra være representative. Derfor innhentet Barbujani genmateriale fra syrere i Aleppo, like ved Antakya. Grekere fra Attika og Kreta ble vurdert som mulige etterkommere av befolkningen i Konstantinopel. Innbyggerne i

Lukas' tenner? Foto: Guido Barbujani.

tyrkiske Istanbul, tidligere Konstantinopel, hadde ikke gitt egnet materiale.

Tennene kan, i motsetning til skjelettet, ha blitt oversett de gangene kistene er åpnet. Derfor er det mindre sannsynlig at de er forurenset av annet DNA, og det gjør dem spesielt egnet som prøvemateriale. Først ble overflaten på tannrøttene fjernet, og tennene vasket i natriumhypokloritt. Deretter lå de en time under UV-lys for å tørke og steriliseres, og ble så pulverisert i knusemaskin. DNA ble ekstrahert ved silica-basert metode (Krings et al.).

DNA-sekvensen fra tennene viser større likhet med syrisk enn med gresk DNA. Dermed har forskerne grunnlag for å si at kroppen til evangelisten Lukas neppe er byttet ut med en annen av gresk opphav. Guido Barbujani er imidlertid forsiktig i sin konklusjon: «Vi må nok slå oss til ro med at vi ikke får et endelig svar på om det faktisk er Lukas. Det vi kan si er at resultatene fra DNA-analysen i hvert fall ikke motbeviser at det er ham.»

Referanse: Vernesi et al. Genetic characterization of the body attributed to the evangelist Luke. Proceedings of the National Academy of Sciences (PNAS), USA, Vol. 98, Issue 23, Oct 16, 2001.

Kildetekst: Nicholas Wade. Mystery of an Evangelist. DNA Analysis of Tooth Finds Clues to St. Luke.

International Herald Tribune, 18. nov. 2001

Oversatt og tilrettelagt av Kari Helene Lauvstad

Krykkjer, formasjon på reir, Finnmark. Fotografi av tannlege Pål Hermansen.